

Adevărul Literar și Artistic

FONDATORI: AL. V. BELDIMAN 1888-1897
CONST. MILLE 1897-1920

Prim-redactor: EMIL D. FAGURE

Nu propunem, nu impunem, — expunem.

AUGUSTE COŢE

HAMLET

Teatrul Național reia Hamlet, cel mai mare și mai frumos dar pe care Shakespeare l'a făcut omenirei. Drama aceasta a sa, scrisă pe când se afla în culmea maturității talentului său, făcută și refăcută cu toată dragostea și atențiunea de care un atât de mare meșter era capabil, este de aceea și cea care a provocat cele mai aprinse și mai interesante discuții. Figura prințului Danemarcei care a dat piesei și titlul și care formează centrul acțiunii ei, este poate cea mai interesantă pe care vreodată un autor teatral s'a încumetat s'o pună pe scenă. Ea nu este ca în alte cazuri ale dramelor lui Shakespeare, o figură istorică înviată pentru teatru, ci o figură care a trecut din teatru în istorie. Numărul studiilor și volumelor ce s'au scris asupra ei, egalează pe cele cari s'au scris despre cele mai strălucite și mai interesante personaje ale istoriei umane. Afară de Faust poate, nici o creațiune artistică, nici o plăzmuire a fanteziei, nu a fost considerată ca atât de realitate și de aceea nu a fost analizată, disecată, studiată cu atâtă asiduitate și pasiune, nu a dat loc la atâtea comentarii contradictorii, nu a fost obiectul atâtor interpretări, ca Hamlet. Intruparea artistică nu a revedicat niciodată cu atâtă tărie realitatea unui produs al fanteziei, cu toate că nici una din operele lui Shakespeare nu este atât de exclusiv produsul închipuirii lui. Ca și în celelalte drame ale sale, Shakespeare a luat și pe Hamlet din vechile cronici și legende. E destul ușor să spunem că în cronica danezului Saxo Grammaticus din care s'a tras el subiectul, principala Hamlet nu este intelectualul, omul spiritual și nehotărât din drama, ci un bărbat hotărât, care, dacă voia să războie pe tatăl său mizericordios, după care norodul îl aclamă pe el, legalul moștenitor al Coroanei, ce a făcut interesul piesei lui Shakespeare, este tocmai caracterul lui Hamlet, așa cum l'a înscris el, caracterul intelectualului, al omului care judecă și aprofundează toate, la care rațiunea și mintea primează în gradul de a paraliza acțiunea. Aceasta constituie interesul sternal al problemei Hamlet, căci ea nu e nici problema eroului, nici a războiului, nici a nebunului, nici a slăbănogului și a lasului, căci numai un las nu e Hamlet, care iese întru întâmpinarea spiritelor, chiar când stă cu plimbarea nocturnă ar putea servi zbirilor regelui pentru a-l face s'amea, că Hamlet este marea problemă a intelectualului, a gânditorului, a omului înclinat spre speculațiune, este problema dezechilibrului dintre gândire și acțiune. În urmărirea unui scop bine definit, în iscodirea excelentă a mijloacelor pentru a atinge acest scop, Hamlet apare maestrul. Dar când vine la executare, gândirea, angustă, înfrântă, îl face să ezite. Conflictul tragic se învârtă în jurul său. El nu războie de cât unu scop: războirea. El îl sacrifică totul, chiar și pe femeia pe care o iubeste mai mult, când vine însă vorba de execuție, evită acțiunea, orbite urbește și vinovată, jertfește cu brutalitate și slăbiciune pe Ofelia, dar tînta propriu zis spre care o îndreptă, nu o atinge și când odată un gest al ei atinge și s'o atîngă, nu l'face, nu bagă sabia în toacă, cu argumenții înșelători că voia sa războia să fie mai grozavă.

Jn intelectual care merită acest nume, un om crescut la școala unor principii morale cari sunt în cotă zădărică cu realitatea politică a vremii sale, un om care trăiește mai mult în lumea speculațiilor metafizice, — va fi Hamlet azi cum

a fost ieri. Tragedia adevăratului intelectual este antagonismul între diavolul dintre prea multă gândire și incapacitatea de acțiune. Inteligența noastră populară spune, cu un proverb cam trivial, că dacă nu meriți folie din plăcintă, nu mai faci plăcintă. Când este vorba să faci o faptă, nu trebuie să examinezi prea din cale afară de mult cauzele, mijloacele și consecințele, căci de prea multă gândire, nu mai pătrunzi la acțiune. Hamlet războiătorul se întreabă: la un moment dat dacă nu l' mai logic să se suprima el însuși și în celebrul monolog, da cheia înțelegerii personalității sale, a intelectualului sentimental, imbatat de principiile etice, când spune: „Așfel constință face din noi toți niște lasi. Culoare vîl înăscute a hotărârei, și se adăogă boiava paloare a cugetării, și înțepirinderi pline de măduvă și înșis tență scoase din calea lor de asemenea scrupule, pierd astfel numele acțiunii”.

E cu drept cuvânt celebră interpretarea scurtă și luminoasă pe care o dă Goethe lui Hamlet în Ucericia lui Wilhelm Meister. El caută explicația caracterului prințului în educația sa, în caracterul său de cum a fost înainte ca să fi aflat ei grozava crimă și de a fi meditat la războirea ei. Această educație l'a înșis în artă și știință, l'a făcut iubitor de libertate, pretuiitor al prieteniei. Sufletul său, această educație l'a privat de sentimentul urei. În locul ei a sădit disprețul de intrigă, minciună, falsitate. Educația aceasta l'a făcut pe Hamlet moderat în firea sa, nu prea înclinat spre fantezie, dar nici prea exagerat la muncă, l'a făcut agreabil în societate, bun causeur, dispus să ierte o ofensă, dar incapabil de a se lega cu cineva, care ar fi trecut limitele dreptății, echității, binei, decenței. Definiția aceasta, pe care Shakespeare a avut grijă s'o dea prin diferite povestiri ce fac diverse personaje despre Hamlet în decursul dramei, definiția aceasta este de fapt cea a intelectualului din toate vremurile. Idealiști victime ale idealurilor înalte, victime ale utopiilor frumoase, doriitori ai unei lumi mai bune, pe care o visează, dar pentru înșisplutirea căreia nu au curajul să jure sau mai exact nu aduc apăsătorul, drept și căror inimă sensibilă e sfâșiată de orice nedreptate făcută altuia, de orice faptă ură. — Iată Hamletii. Revoluționarii încruntați cari agită spelele în aer și nu îndrăzesc să le întrebuinteze. Fantești cari războiră în gândire și nu mută o cărămidă din loc în realitate. Estei imbolnăviti de paloarea ideei abstracte, victime ale unei lumi în care nu tronează decât ideea, trăind pe un trâm în care nu contază de cât faptă, victime ale eternelor tragediilor, a antagonismului dintre ideea universală și fapta meschină, dar mentalul reclamat faimosul: Nic Rhodos, hic salta — preocuparea de idee paralizează voința și împiedică hotărârea ca să devie.

Și totuși Hamlet însuși înțelege adevărul mare, spune el, înșis nează să nu te misti decât penchiar un fir de pai cu măreție, vada antagonismului dintre intelectualitate și acțiune. Intelectualul ce-l mare și frumos, s'ce se ce cură mai mult spre reflexiune, cu atâtă pentru a gândi o lume, trebuie un medicocul Laertes.

B. BRĂNȘTEANU

Expoziția N. Tonitză

O silșteancă

Citim... Citim...

Or cât ar căuta statisticele să convingă că din punct de vedere a alfabetice ținem recordul aiături de două state orientale, gustul civilizației la români este în destul de desvoltat. În ciuda statisticilor, neșaiul după litera țipărită la proporții.

Pretutindeni se citește. În case aristocrate, în case burghize, în mansarde proletare.

Se citește în plină lume la cafeana, pe băncile grădinilor publice sau pe sub băncile școlilor. Ce se citește? — nu vă întrebați.

Și iarăși nu căutați să vă pătrun deți de durerosul adevăr, că se citește mai mult ce nu trebuie, decât ce trebuie. Se citește mult, fără nici o normă, fără nici o osteneală, în selecție. Aiături de opere valoroase, se citește volume semnate de autori, cari — spre a întrebuinta expresia lui Jules Lemaitre — stau în afară de literatură.

Se citește două volume de Anatole France și lângă ele douăzeci de Gyp sau Ponson du Terrail. Și dacă am vroi să trecem la producția literară indigenă, am vedea că lângă o proză aleasă de Gărlăre nu își fac loc douăzeci de romane siropate de Rădulescu Niger.

Nu trecem însă la indigenatul literar spre a nu atinge susceptibilitățile de mimize ale literaților locali. Am dat însă un singur exemplu, de oarecui ținem să dăm satisfacție tuturor criticilor cari socotesc că mediocritatea literară română este bună la ceva. Nu insistăm.

lor odrasle au învățat pe de rost proza d-lui G. Cair.

Tot astfel s'au văzut cazuri când elevii erau lăsați repetenți pentru că nu învățaseră pe de rost cele treizeci, patruzeci de titluri de volume ale lui Victor Hugo.

Nici unul, nici alții nu căutau să înțeleagă că cultura cantitativă este mult inferioară celei calitative. Și prin neînțelegerea lor păgubeau tinerelor elemente.

Acestea, scăpate de mediul în care primiseră directive, treceau apoi în viața luptelor zilnice. Cele mai multe ore erau dedicate luptei pentru existență. Cele puține, dacă rămăneau, cititului.

Dar în această privință directive le fuseseră mai dinainte căpătate și prea puțin căutau să se susțină influențelor lor. Singurul mijloc eficace, în mijlocul sbuciumului zilnic românesc o sală de lectură sau o operă constient editată. O bibliotecă bogată și aleasă putea procura câteva clipe de înaltă suflitească. O carte utilă, bine scrisă, frumos editată ar fi constituit cel mai fericit prilej de reculegere. În atmosfera calmă a unei biblioteci se puteau converti spiritele.

Pe pagina odihnită a unei cărți bine alcătuite se putea învăța viața. Dar pentru aceasta nu trebuia oameni. Oamenii cari să crețeze bibliotecă din prisosul multelor averi. Ne trebuiau apoi editorii cari, nepăsători la câștigurile imediate produse de cărțile mediocre, să fi editat cu selecție.

Dacă s'a făcut ceva în acest sens, vom arăta cu imparțialitate în curând. Deocamdată adăugăm tristul refren ce ne vine vesnic pe buze: Citim... citim... dar nu știm ce citim...

CHERTALIS

Memento vivere...

Gătitu-ți-am fagure dulce
Din stupii grădinilor mele;
Din vița brumată,
Spre buzele-ți roșii
Iși tind tămăioșii
Ispita ciorchinelor grele;
Hamele cu umbrele grase
Incarcă ușorii
Soritelor case,
Scăldând pentru tine pereții
— Votos primitorii —
Cu mirosul tainic al florii...
Și cea ce-i singur în mine
Dornic îndreaptă
— În trează visare de zi —
Tânără-i dreaptă,
Ocroitoare,
Cald strângătoare,
Și baterea inimii-și ține
Și te așteaptă...

Și iată!
Odata cea albă, tînă, —
Se umple de-o lină cântare
De nimeni urzită —
Ești tu:
Sub închise pleoape
Te simt răsărind —
Ești aproape —
Din lacrimi te cresc —, te desprind —
Ești tu —
Cu mugurul gurii
Cu crinul întreg al făpturii,
În liniștea sfântă
— Ca'n basme —
O floare ce cântă.

...Lași fusul acuma —
El pică;
Zămbitu-mi-ai tainic —
„N'abi frică,
Ce torc eu, e traintic!...“
Trași furca din brâuul cu flaturii
Tot boiul tău drag se înalță,
Și tia ca bruma
Și vița sprințară din tample
Tu sprinten odată le scuturi —
Cât soare tot sufletu-mi timple —
Și n'cepi să te porți în lumină
Cu zor după treburii; doar știi că
Beșugul e'n mâna ta mică
Și harul și sporul
Oriunde îți-atinge piciorul...!
De voia ta bund
Și cheile prins-au tmbold
Și-ți joacă pe tânărul sold
Și clincăne'n soare și sund —
Vor parcă, șirete, să-mi spună,
Când treci,
Că una încuie celarul
Și una grănarul
Și alta cădării cu pometuri
Și una-t a scriinului mare
Cu wăndre marămu și pânzeturii,
Și una, micuță, din ele
Pe veci —
E a inimii mele!

E seară...
Sub streșina noastră, de mult își tăcără
Ciripitori dulcea lor gură...
Și iată-mă iar,
Cu fruntea în friguri,
— Nebun c'urtar! —
Ca'n vechile lungi de demult,
Plecă, cum te pleci pe-o genune,
Pe-a Bibliei file străbune:
E setea misterului mut
Ce'ntreabă din mine
Când duhuri adânci din trecut,

(Citiiți continuarea în pag. II-a)

In voia frigului

De cu seară s'a stărnit un vânt rășmal care mână cu urgie spre răzmasi toate negurile Nordului. Norii gonesc val-vârte spre Ropotul sudic împrescând o ploaie rece, deasă și mărunță, care izbește în acoperișul colibei cu răpăștii lui, scadate, rupte de răpăștii aprige ale vântului.

Așa o tine toată noaptea. De odată coliba se zgudue de parcă ar fi să flo smulșă din temelii, și ceva se prăbușește cu zgomot din cer. Vântul a izbutit să rupă din țeretele casei o felle zdăvănită și să arunce pe jos, iar pârtele subțiată se aruncă acum ca o coardă zbărnată.

Răgasesc de seamă un lucru pe care nu ni-l puteam lămuri. Până ieri, ore de câte ori sufla vântul, pârtelele reci pătrundeau prin crăpăturile fără număr ale pârtilor și se înșisau în toate direcțiile. A

— Note din carnetul unui ofițer român prizonier în Bulgaria

cum vântul bătea cumplit, dar aerul dinăuntru nu mai era străbătut de tăisurile curentelor. Abia dimineața ne-am putut domiri, când deschizând cu greutate usa am văzut tot podul dinspre Hascovo acooperit de o zăpadă imbelșugată. Peste noapte ploaia se schimbase în zăpadă și fulgii deși, repeziți de vânt, astupase toate crăpăturile pârtilor din față de parcă l'ar fi călătăit.

Tăbăra noastră era înecată sub masele imense de zăpadă căzută. Și zăpada cădea mereu, cu nemăsurată de vitezele năprasnice ale vântului, învârtăliu de snăgăle de roase ale vântului, îngrămădiți în normane urfăse.

Zăbovim în așternut până târziu, de teama urgiei de afară. O, la grasse matine pe o mână de pârte, la zăbovim de ir.e. cu genușii la gură, suflând în buricele degetelor, și cu mantaua trasă peste cap pentru că să nu ne înghețe vârful nasului și urechile! O, convorbirile noastre urmate încet, cu răspun-

surî șoptite la răștimpuri, pe un ton de litanie, într'alurea parcă și plundin în vag, căci suflătele circumsorse în sine înșis rămân străine la tot ce nu se leagă de mizeria lor proprie actuală.

Ziua trece greu, clipele se scurg cu o înecătoare desnădăduitoare, mistind în procesiunea lor lentă toată vloga răbdării noastre. Toată ziua zăcem amorții, ca larvele neajuse la capătul desvoltării lor firești, când li-e dat să-și spargă învelșii și să lasă la lumină și la aer. Tânjim de dorul unei zile cu soare, în care să ne putem întinde pe larba verde și să ne dezormim membrele înghețate la căldura înecătoare a primăverii. Dar înșisparerea visului acestuia e curmătă de vetelele năprasnice ale viscolului care se îndrăjește din ce în ce mai tare, de troznetele crennuri rupte din stejarii taberei, de zgomotul oanelor smulse de ne-a-cooperisurile baric'lor și trănșite departe. Coliba noastră, istovită de parca de atâtea lupte și vrămășia elementului, s'a zăgărit și geme tot mai plângător ca un copil chinat de boală.

Mă silesc de un ceas să potolesc

un tremur stărutor al făcei de jos care face să-mi clănțanească dinții. Mă enervează clănțănitul acesta de care nu pot scăpa. Înclețez gura și strâng dinții cu disperare, dar tremurul trece în umeri, în brate, în carnea de pe plept, în genușii dureroși duși la gură. Dacăre patul cu mine și enervarea îmi produce o senzație de înecătoare. Ca să scap de ea, sar jos și ies din coliba și mă fac mișcare. Nici nu știu cum am răzbit prin viscol până la baraca cea mare. Aci e un miros acru de aer stricat. Parcă ar fi o imensă sală de spital neîngrijit și murdar. Pe patru și ruri lungi de câte 30 de metri, oînteriz zăc trântiți în pa'e umil lângă alții, acoperiți cu pături, mantale, fote de cort ori rogoșii. Când zgomotul viscolului contenește o clipă, tăcerea nu e întreruptă de cât de cântărele vorbesc, vorcooperisurile și spovedania. Cine știe cântărele și se snoveșesc, ca în așternut, unul slărsit și proșpat! Sunt și unii cari vorbesc tare, dar glasul lor suflă fals, artificial.

Alți aci se așină și așină din tabără dol soldați români. Sărmașele suflăte chinute de dorul de casă! Au fost de ajuns două, trei zile de vreme bună, pentru că să nu se mai poată împotrivi chemării puternice a vetrel, după care suflatul lor tăcără, vorbind în neșire, cu mîntea răjeste de atâtea vreme. Am plecat în neșire, fără prea multă chibzuială, sub imboldul nostalgiei, fără a se gândi că vremea poate să se strice din nou. O rază de soare s'a fost pentru ei icooana ademenitoare a cămărilor noastre scăldate în lumină prietenoasă și caldă. Și acum, cine știe prin ce păduri vor fi rătăcind, goi, nemăncați, înghețati, surprinși de urgia pornită de sus. De nu vor muri curvă degerați de ger prin văile Balcanilor, li vom vedea în curând aduși înapoi în tabără, umiliți, bătăți, schilosi, bolnavi de pneumonie, iar după câteva zile de bolleră fără căutare, două țărzi li vor scoate din tabără acoperiți cu câte o rogoșină și pământul străin se va închide peste două umile tragedii... Și zăpada care cade, cade, cade, și vântul care bate tot mai aprig, tot mai înghețat... Bietii oameni!

Dar iată încă o știre tristă. Un tânăr sublocotenent, Ion Constantin, s'a stins la spital răpus de pneumonie. S'a boinăvit în baraca, în zilele cumplite ale soșirii noastre aici. După geologul Schulze, a doua victimă a frigului din barăcile de scânduri și fără foc. Cu câteva zile mai înainte un camarad care-l vizitase la spital îl găsisse slab, prăpădit, vorbind în neșire, cu mîntea răjeste de gloante. N'a fost crutat de rigorile captivității bulgare.

Din jurnale vedem că la Sofia temperatura s'a coborât la 15 grade sub zero. V.scolul e general. În unele orase zăpada căzută are o înălțime de trei metri. La Rusciuc, după cum vestește „Deutsche Balkenzeitung“, din pricina belșugului de zăpadă prăvălile stau închise. Așa trebuie să fie și pe la noi. Comunitățile prizoniere la frontul românesc vorbesc mereu de larmă grea, de viscole, de zăpezi mari cari opresc orice acțiune.

Spre seară când părăsesc baraca, văd un spectacol ciudat. Din marea gheriță unde sunt îngrămădiți unii peste alții, într'o promiscuitate orbilă, ostacii sărbi și macedoneni, ies doi ostacii purtând pe o țargă ceva acoperit cu o pătură zdăvănită. Pe țargă sunt două lopeți. La spatele oamenilor se înșis o soldat bulgar cu arma pe umăr și cu baioneta la armă. Convoiul se îndreaptă, prin nămoși de zăpadă, spre rariștea de stejar care coboară în spre fântână și la direcția ci-mitului.

O răbunire a vântului oprește o clipă convoiul, da să răstoarne țargă și smulge pătura într'o parte. Iese atunclă la iveală un cadavru aproape gol. E un ostaciu mort pe zi. O fi murit de boală? De foamec? De frig? Poate de toate la un loc. Înainte de a-l porni, tovarășii lui l'au dezbrăcat de hainele ce le va fi avut pe el, lăsându-l gol. Ce-i mai folosesc hainele în groapă? Pe când lor, le pot fi de folos... În clătănirea țargel un picior a almeat de o parte și acum atără în întepeni și vînat.

Și convoiul pornește iar, cu cada vrul gol biciuit de zăpada înghețată, fără înșoțiori, fără popă, urmat doar de santinela bulgară care-l înșoțește nu pentru mort, ci pentru cei doi ciocli. Mă uit lung după convoiul care coboară încet printre copacii rari și dispare după muclea albă a dealului. Acum nu se mai vede. Doar baioneta soldatului bulgar se clă'nă profilându-se pe forșul plumburiu al cerului ca un simbol amănitor pește acest tablor de dezolatiune.

IOSIF NINZBOR